

bedrijfstakpensioenfonds schoonmaak- en glazenwassersbedrijf

Rapportage Verantwoord Beleggen

Eerste halfjaar 2017

Index

- 1 Inleiding Verantwoord Beleggen
- 2 Uitsluitingsbeleid
- 3 Engagement
- 4 Collectieve Initiatieven
- 5 Corporate governance
- 6 Bijlagen

1 Inleiding Verantwoord beleggen

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf (hierna het pensioenfonds) past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van haar vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten namens het pensioenfonds zijn ondernomen. Op de website van het pensioenfonds vindt u beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een kort overzicht van de achtergrond van verantwoord beleggen.

Wat houdt verantwoord beleggen in?

Het pensioenfonds staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Het pensioenfonds is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt het pensioenfonds waar nodig en mogelijk binnen de fiduciaire verantwoordelijkheid aandacht aan ecologische, sociale en governance onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt een belangrijke rol.

Wat zijn de uitgangspunten?

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert het pensioenfonds de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt. Deze principes hebben betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten
- Arbeidsnormen
- Milieu
- Anticorruptie

Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 1). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

Wat doet het pensioenfonds?

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert het pensioenfonds een generieke aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van drie instrumenten:

1. Uitsluiting, van producenten van controversiële wapens;
2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. Corporate governance en stemmen op Aandeelhoudersvergaderingen.

De instrumenten, de gemaakte keuzes en de recente ontwikkelingen worden ieder in afzonderlijke hoofdstukken besproken.

Herijking MVB-beleid

Gedurende het kalenderjaar 2016 heeft het bestuur van het pensioenfonds in meerdere sessies gewerkt aan een herijking van het bestaande MVB-beleid. Tijdens deze sessies is nagedacht over de uitgangspunten voor het beleid. Deze sluiten idealiter dicht aan bij de thema's en uitgangspunten die belangrijk zijn binnen de schoonmaak- en glazenwassersbranche. Daarnaast is het huidige beleid tegen het licht gehouden en is bepaald welke stappen het pensioenfonds wenst te zetten om haar ambities op het vlak van MVB te realiseren, waarbij altijd aandacht zal zijn voor kosten en effecten op risico/rendement van de beleggingsportefeuille. Voor deze herijking van het MVB-beleid is het volgende proces gevolgd:

Gevolgde structuur van de serie van sessies:

1. Vaststellen gedeelde MVB-overtuigingen (MVB-beliefs)
2. Vaststellen gedeelde MVB-uitgangspunten

3. Vaststellen thematische MVB-speerpunten, in relatie tot deelnemers
4. Vaststellen MVB-ambities
5. Vastleggen bovenstaande
6. Fit-gap analyse beleggingsportefeuille vs. MVB-beleid
7. Bepalen te maken stappen
8. Analyse beleggingsimplicaties van te maken stappen
9. Bekrachtiging nieuw MVB-beleid en MVB-proces

De uitkomsten van dit proces zijn in januari 2017 door het bestuur vastgelegd en bekrachtigd. Het vernieuwde MVB-beleid is in het eerste halfjaar van 2017 volledig geïmplementeerd. Dit betekent dat (1) de eerste dialogen rondom global compact schendingen zijn geïnitieerd, dat (2) voor het wereldwijd aandelenmandaat wordt gestemd in lijn met het stembeleid en dat (3) producenten van controversiële wapens en structurele schenders van Global Compact principes van de discretionaire mandaten zijn uitgesloten. In dit verslag wordt dan ook voor eerste keer verslag gedaan van het vernieuwde MVB-beleid.

Reikwijdte van het verantwoord beleggen beleid

Daar waar mogelijk past het pensioenfonds haar verantwoord beleggen beleid toe op de beleggingen. Het verantwoord beleggen beleid van het pensioenfonds is van toepassing op beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel ook voor fondsen die worden beheerd door Achmea IM. Het pensioenfonds maakt voor het beheer van haar vermogen, naast Achmea IM, ook gebruik van externe vermogensbeheerders. Wanneer het fonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet altijd mogelijk om een eigen verantwoord beleggen beleid toe te passen.

Aandelen

Per 1 april 2017 zijn de verschillende bestaande regionale fondsbeleggingen voor ontwikkelde markten omgezet naar één discretionair mandaat "MSCI World Developed". Deze portefeuille wordt passief beheerd, maar het eigen uitsluitingsbeleid, mede als stem- en engagementbeleid is volledig toegepast op dit mandaat. De aandelenbeleggingen in opkomende markten zijn vormgegeven in een passief beleggingsfonds "MSCI

Emerging Markets". Op dit fonds is het eigen MVB-beleid van het pensioenfonds dan ook niet toepasbaar. Wel is het MVB-beleid van de beheerder van toepassing. Het pensioenfonds wenst in de nabije toekomst verder te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor het beleggen van (een deel) van de aandelenportefeuille via een best-in-class ESG-aanpak.

Vastrentende waarden

Het pensioenfonds heeft voor het merendeel van de vastrentende waarden gekozen voor eigen beleggingsmandaten die beheerd worden door Achmea IM. Op deze mandaten is het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds van toepassing. Dit betekent dat in de bedrijfsleningenportefeuille niet wordt belegd in producenten van controversiële wapens en in structurele schenders van mensenrechten en arbeidsnormen. Daarnaast is ook het eigen engagementbeleid toegepast op ondernemingen die zich binnen het bedrijfsobligatiemandaat bevinden.

De High Yield beleggingen zijn vormgegeven in een beleggingsfonds, waarop het eigen beleid van het pensioenfonds niet toepasbaar is. De beheerder van dit fonds Achmea IM heeft een MVB-beleid dat in hoge mate overeenkomt met dat van het pensioenfonds. Zo worden controversiële wapens en structurele schenders van het Global Compact uitgesloten voor beleggingen en is eveneens een engagementbeleid toegepast.

Voor staatsobligatiebeleggingen (ontwikkeld als ook opkomend) is het engagement- stem- en uitsluitingsbeleid niet relevant. Het pensioenfonds wenst in de nabije toekomst verder aan de slag te gaan met het onderzoeken van MVB-mogelijkheden voor deze beleggingscategorie.

Alternatieve beleggingen

Het pensioenfonds belegt in het Interpolis Pensioenen Private Equity II fonds. Voor dit fonds worden duurzaamheidscriteria gehanteerd zoals de uitgangspunten van het Global Compact en worden beleggingen in ondernemingen die wapens produceren uitgesloten. Daarnaast wordt in de toekomst bij het

selecteren van private equity fondsen uitdrukkelijk rekening gehouden met verantwoord beleggen.

Met betrekking tot de beleggingen in grondstoffen; het pensioenfonds wenst uitdrukkelijk niet te investeren in voedsel en vee gerelateerde grondstoffen. De beleggingen vinden indirect plaats via derivaten (futures). Door middel van deze derivaten wordt blootstelling verkregen aan de prijsverandering van grondstoffen. De potentiële invloed van de investeerders op het prijsniveau en de volatiliteit blijft onduidelijk. Om er zeker van te zijn dat het pensioenfonds voedsel gerelateerde grondstofprijzen niet beïnvloedt, investeert het pensioenfonds niet in dergelijke grondstoffen.

ESG Integratie

Bedrijfsobligaties

Bij het beheer van de bedrijfsobligatieportefeuille van het pensioenfonds wordt op structurele wijze een ESG-integratiestrategie in het beleggingsproces toegepast. Voor alle ondernemingen worden kansen en risico's vanuit een ecologisch, sociaal en goed bestuur (ESG) perspectief betrokken in het beleggingsproces. Hierbij maakt Achmea IM namens het pensioenfonds gebruik van MSCI ESG ratings en research. Op deze manier worden naast financiële- en kredietwaardigheidsanalyses ook duurzaamheidsaspecten in de beoordeling meegenomen. De analyse bestaat eruit dat een passende risicovergoeding op het (ESG)profiel van de onderneming kan worden vastgesteld.

Staatsobligaties

Voor het ontwikkelde markten staatsobligatiemandaat worden bestuurlijke, milieu en sociale risico's waar van toepassing en relevant meegewogen in de kwantitatieve en kwalitatieve landenanalyses. In de bepaling van het risico of een land de uitteleende hoofdsom en bijhorende rente volledig en op tijd terug kunnen betalen zijn ESG risico's dus meegewogen. Bij het identificeren van deze risico's maken de Achmea IM portefeuillemanagers gebruik van ESG landenanalyses van de onafhankelijke dataleverancier MSCI ESG Research.

Hoe legt het pensioenfonds verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed verantwoord beleggen beleid. Het pensioenfonds rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook rapporteert het pensioenfonds over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's.

Het pensioenfonds rapporteert via een verantwoord beleggen rapportage. De rapportage is toegankelijk via de website van het pensioenfonds. Daarnaast staan op deze website de volgende documenten:

1. Verantwoord beleggen beleid
2. Uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens
3. Vote Disclosure Systeem ten aanzien van steminstructies

2 Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom een pensioenfonds er voor kiest om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan het pensioenfonds ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagement-beleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert het pensioenfonds op voorhand een uitsluitingsbeleid. Het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds richt zich op twee criteria, namelijk producenten van controversiële wapens en structurele schenders van het VN Global Compact.

Definitie controversiële wapens

Voor het pensioenfonds zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Nucleaire wapens
2. Biologische wapens
3. Chemische wapens
4. Antipersoonsmijnen
5. Clusterbommen

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt het pensioenfonds aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website van het pensioenfonds.

Samenstelling uitsluitingslijst

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau Ethix stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens (tabel 1). Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Uitsluiting controversiële wapens

Verbod beleggen in clustermunitie

Met betrekking tot het verbod tot beleggen in clustermunitie heeft de AFM geïnventariseerd welke ondernemingen per 1 januari 2017 voldoen aan de

criteria geformuleerd in artikel 21a Besluit Marktmissbruik. Uit deze inventarisatie blijkt dat de onderstaande beursgenoteerde ondernemingen in ieder geval onder de wettelijke definitie van een 'verboden onderneming' als bedoeld in artikel 21a Besluit Marktmissbruik vallen. Aan deze lijst van ondernemingen zijn geen toevoegingen gedaan ten opzichte van voorgaand jaar. Zie de volledige lijst in tabel 1.

Veranderingen in de uitsluitingslijst

Op basis van onderzoeksresultaten van ISS-Ethix is er een aantal wijzigingen doorgevoerd in de uitsluitingslijsten. Er is één nieuwe onderneming aange-merkt als producent van nucleaire wapens. Tevens zijn drie ondernemingen verwijderd van de uitsluitingslijst. Deze ondernemingen bleken bij de laatste screening van het universum door ISS-Ethix geen verdere betrokkenheid meer te hebben bij de productie of onderhoud van nucleaire wapens. Zie de wijzigingen in de uitsluitingslijst in tabel 2.

De actuele uitsluitingslijst voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens is op de volgende pagina weergegeven in tabel 3.

Tabel 1: Indicatieve AFM lijst per 1 januari 2017

Onderneming	Land	Clustermunitie
Hanwha Corporation	Zuid Korea	ja
Motovilhinskije Zavody	Rusland	ja
Poongsan Corporation	Zuid Korea	ja
Orbital ATK	Verenigde Staten	ja
Textron	Verenigde Staten	ja

Tabel 2: Veranderingen controversiële wapens

Onderneming	Land	Status
Tata Power Co. Ltd	India	Toegevoegd
Brookfield Asset Management	Canada	Verwijderd
Brookfield Business Partners LP	Canada	Verwijderd
Areva SA	Frankrijk	Verwijderd

Tabel 3: Uitsluitingslijst controversiële wapens 1 juli 2017

Onderneming
AECOM
Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
Aeroteh SA
Airbus Group SE
Aryt Industries Ltd
Babcock International Group PLC
BAE Systems PLC
Boeing Co/The
Booz Allen Hamilton Holding Corp
BWX Technologies Inc
CACI International Inc
China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
Cohort PLC
Constructions Industrielles de la Mediter-
Engility Holdings Inc
Exelis Inc
Fluor Corp
Fortive Corp
General Dynamics Corp
GP Strategies Corp
GrafTech International Ltd
Hanwha Corp
Harris Corp
Honeywell International Inc
Huntington Ingalls Industries Inc
Jacobs Engineering Group Inc

L-3 Communications Holdings Inc
Larsen & Toubro Ltd
Leidos Holdings Inc
Leonardo-Finmeccanica SpA
Lockheed Martin Corp
Moog Inc
Motovilhinski zavody PAO
Northrop Grumman Corp
Orbital ATK Inc
Poongsan Corporation
Poongsan Holdings Corp
Premier Explosives Ltd
Raytheon Co
Rolls-Royce Holdings PLC
S&T Dynamics Co Ltd
S&T Holdings Co Ltd
Safran SA
Serco Group PLC
SGL Carbon SE
Tata Power Co. Ltd.
Textron Inc
Thales SA
Toshiba Corp
Ultra Electronics Holdings PLC
United Technologies Corp
Walchandnagar Industries Ltd

- Per 1 juli 2017 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische en/of chemische wapens.

Schenders van Global compact principes

Naast producenten van controversiële wapens vindt het pensioenfonds ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en (anti)corruptie schenden moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Het pensioenfonds vindt dat dit gedrag niet past binnen de eigen sector, en wenst deze principes ook terug te laten komen in de wijze waarop men omgaat met schenders in het beleggingsuniversum. Dit doet het pensioenfonds op onderstaande wijze.

Vaststelling uitsluitingen

Voor de discretionaire aandelen- en bedrijfsobligatiemandaten wordt vastgesteld welke ondernemingen de Global Compact principes schenden. Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS-Ethix stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij schendingen van internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anticorruptie. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum in de vorm van benchmarks.

Wanneer het onderzoeksbureau heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes kan dit aanleiding zijn om met de onderneming in dialoog te gaan. Het pensioenfonds spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog na ten minste twee jaar nog altijd niet (in voldoende mate) is opgeheven. Dan kan het pensioenfonds overgaan tot uitsluiting van de onderneming. Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Geen nieuwe aandelen of obligaties worden aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending zal de onderneming van de uitsluitingslijst worden verwijderd.

Uitsluiting structurele Global Compact schenders

Per 1 juli 2017 heeft het pensioenfonds wereldwijd 23 ondernemingen uitgesloten voor beleggingen vanwege structurele schendingen van Global Compact principes. Zie de actuele lijst in tabel 4 voor het complete overzicht.

Tabel 4: Uitsluitingslijst structurele global compact schenders per 1 controversiële wapens per 1 juli 2017

Onderneming
Agrium Inc.
Alstom S.A.
Bank Hapoalim B.M.
Bank Leumi Le-Israel BM
Dexia S.A.
Dongfeng Motor
HeidelbergCement AG
Hewlett Packard Enterprise Co
Incitec Pivot Limited
Mizrahi Tefahot Bank, Ltd.
Potash Corporation of Saskatchewan Inc.
TransCanada Corporation
The AES Corporation
Cintas Corporation
Deutsche Telekom AG
Merlin Entertainments
Prosegur Cia de Seguridad SA
T-Mobile US Inc.
Wal-Mart Stores Inc.
Barrick Gold Corporation
Chevron
Royal Dutch Shell PLC A
Royal Dutch Shell PLC B

3 Rapportage Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Het streven naar winstmaximalisatie kan op bepaalde momenten op gespannen voet staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het VN Global Compact. In een context waar ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden wordt gedrag onverantwoord. Onverantwoord gedrag vormt een risico voor winstmaximalisatie op de lange termijn en het is dus in het belang van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat het pensioenfonds de dialoog aan met ondernemingen. Het doel van deze dialoog is het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Op deze manier draagt het pensioenfonds bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen.

Dialoog en de minimale uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggen beleid van het pensioenfonds. Met het aangaan van de dialoog willen wij schendingen op het vlak van mensenrechten en arbeidsnormen binnen de ondernemingen in onze beleggingsportefeuille proberen op te heffen. Wij focussen onze inspanningen rond de dialoog dan ook op ondernemingen waarvan is vastgesteld of sterke aanwijzingen zijn dat er binnen de bedrijfsvoering of de toeleveringsketen sprake is van schendingen van mensenrechten of arbeidsnormen.

De beginselen van het VN Global Compact vormen een minimaal uitgangspunt voor verantwoord ondernemen. Structurele schendingen van het VN Global Compact vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes van het VN Global Compact staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en de media en schaden het milieu, lokale gemeenschappen en daarmee de reputatie van de ondernemingen. In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden.

Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van de beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het noodzakelijk dat

zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden. Dit zijn belangrijke aandachtspunten bij het voeren van een dialoog.

Het pensioenfonds en de dialoog

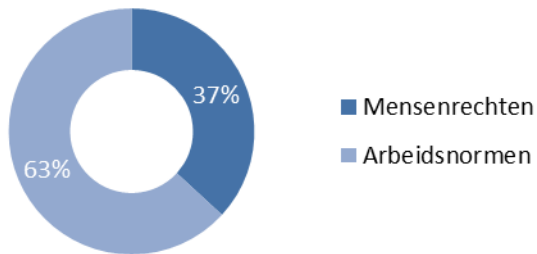
Het pensioenfonds heeft in 2017 een deel van de aandelenbeleggingen omgezet van een fondsoplossing naar een discretionair mandaat. Dit heeft betrekking op de wereldwijd ontwikkelde markten aandelenportefeuille. Daarnaast heeft het fonds ook een discretionair mandaat voor de bedrijfsobligatieportefeuille. Op deze beide discretionaire mandaten in het volledige MVB-beleid van het pensioenfonds van toepassing. Dit beslaat het uitsluitingsbeleid, stembeleid en engagementbeleid. Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondsoplossing gekozen. Hierop is het eigen uitsluitingsbeleid en stembeleid niet toepasbaar, maar het engagementbeleid wel. Dit betekent dat het engagementprogramma ook op ondernemingen in deze portefeuille wordt toegepast waar mogelijk. Hierbij is het echter niet mogelijk om tot uitsluiting over te gaan indien een dialoog zich niet naar wens ontwikkeld.

Het fonds hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt belegd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes op het vlak van mensenrechten of arbeidsnormen, dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan

de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS-Ethix. We rapporteren in dit hoofdstuk over de voortgang van de dialoog.

Overzicht 5: Aantal dialogen naar normschending

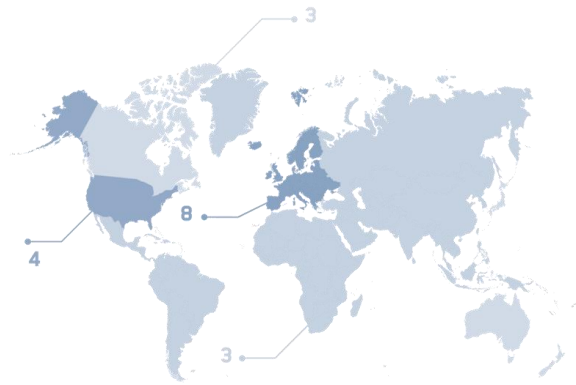

Ondernemingen in engagementprogramma

Het engagementprogramma van het pensioenfonds bestaat per medio 2017 uit 18 unieke ondernemingen waarmee 19 dialogen worden gevoerd op de thema's mensenrechten of arbeidsnormen.

De regionale verdeling richt zich grotendeels op de ontwikkelde markten, waarbij er focus ligt op de Europese en Amerikaanse markten. Maar ook zijn wij in gesprek met een aantal ondernemingen in opkomende markten. Zie onderstaand de regionale verdeling van de ondernemingen aanwezig in het engagementprogramma.

Overzicht 6: Regionale verdeling ondernemingen

Het engagementprogramma kent een kwartaalproces, waarbij vier keer per jaar de dialoog wordt opgestart met nieuw geïdentificeerde ondernemingen. Hierdoor zal de omvang van het engagementprogramma gestaag toenemen. Om inzicht te geven in de omvang van het engagementprogramma ten opzichte van het aantal aanwezige schendingen in de portefeuille van aandelenbeleggingen ontwikkelde markten is onderstaand overzicht relevant.

4 Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is het Pensioenfonds, vertegenwoordigd door Achmea Investment Management, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld CO2-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

Dialoog met Nederlandse ondernemingen

Binnen het Nederlandse institutionele samenwerkingsverband Eumedion spreken wij voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen (AVA's) in collectief verband met een aantal Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De kennisdeling tussen institutionele beleggers en de voorbespreking met de onderneming, bleek in de eerste helft van het jaar wederom waardevol. In de eerste helft van 2017 spraken wij met onderstaande zeven Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over uiteenlopende thema's.

Bij vier van de zeven ondernemingen vormde het beloningsbeleid het belangrijkste punt van aandacht en discussie. In de meeste gevallen bespraken wij voorafgaand aan de jaarlijkse AVA de voorgenomen wijzigingsvoorstellen in het remuneratiebeleid. Hierbij varieerden de onderwerpen van aanpassingen in het *Long-Term Incentive Plan* (LTIP), tot zogenaamde *golden hello's*, waarbij startende bestuurders bij aanvang van het dienstverband worden gecompenseerd voor gemiste bonussen bij voorgaande werkgevers.

Overzicht 7: Regionale verdeling ondernemingen

Onderneming	Besproken
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, Fusie
DSM	Aandeelhoudersrechten
KPN	Beloningsbeleid, Duurzaamheid
Phillips	Beloningsbeleid
RELX	Beloningsbeleid
Unilever	Beloningsbeleid, Overname
Wolters Kluwer	Bestuurssamenstelling

5 Corporate Governance

Corporate governance wordt vaak vertaald met goed ondernemingsbestuur. Het heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende organen van de onderneming zoals de raad van bestuur, de raad van commissarissen, aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Het pensioenfonds belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan het pensioenfonds invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. De beleggingspools doen dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen).

Het pensioenfonds als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfonds een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

Het pensioenfonds voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van het pensioenfonds zijn de volgende documenten te vinden:

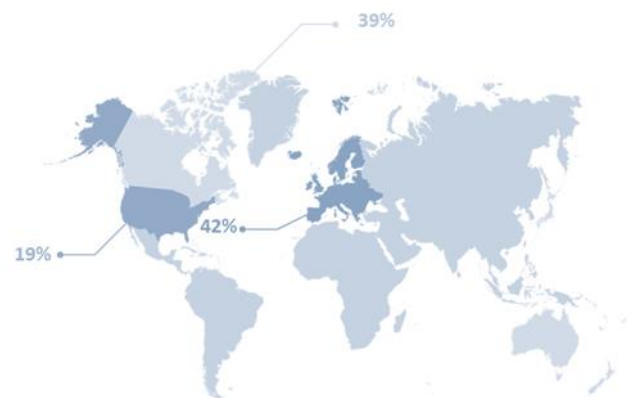
- Stembeleid;
- Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
- Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe historisch gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

Stemgedrag Pensioenfonds

Gedurende de eerste helft van het jaar vinden de meeste aandeelhoudersvergaderingen in Europa en Amerika plaats. In deze periode publiceren de ondernemingen veelal de jaarverslagen en leggen zij de jaarrekening ter goedkeuring voor aan aandeelhouders. Ook vindt een groot aantal (her)benoemingen van bestuurders plaats en in steeds meer landen wordt een

adviserende stem over de beloning van bestuurders uitgebracht. Daarnaast is er wereldwijd een stijgende trend waarneembaar van ingediende aandeelhoudersresoluties. Deze door aandeelhouders ingediende agendapunten hebben veelal betrekking op milieu, maatschappelijke en goed ondernemingsbestuur thema's. Het doel van een dergelijke resolutie is vaak het verbeteren van de transparantie van de onderneming of het beter waarborgen van aandeelhoudersrechten. Wij stemden in de eerste helft van 2017 tijdens **765 vergaderingen** op totaal **11.382 agendapunten**.

Tabel 8: Regionale verdeling stemactiviteiten H1 2017

Wij maken bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigen op maat gemaakte stembeleid toe. Het stembeleid wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat de definitieve stem wordt

uitgebracht beschouwen we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Dit betekent dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo werd in de eerste helft van 2017 op 15,5% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Het ging hier onder andere om de benoeming van bestuurders van ondernemingen (niet onafhankelijk waar dit wel geëist of gewenst is) en beloningsstructuren (excessief, onvoldoende toegelicht, niet transparant genoeg, of een ontbrekende link met de prestaties van de onderneming). Op aandeelhoudersresoluties over milieu, sociale en governance kwesties wordt ook relatief vaak tegen het management gestemd.

Tabel 9: Overzicht stemactiviteiten in H1 2017

Wereldwijd Aandelen Mandaat	Management	
	Voor	Tegen
Aantal agendapunten	84,5%	15,5%
11.382		

Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **335 aandeelhouders-resoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. De resoluties hadden de volgende thema's.

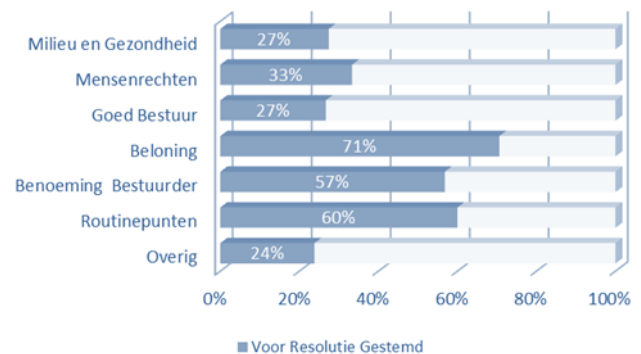
Tabel 10: Aandeelhoudersresoluties naar thema

Thema	Aantal
Benoeming Bestuurder	112
Overig	84
Milieu en Gezondheid	62
Goed Bestuur	31
Routinepunten	26

Beloning	17
Mensenrechten	3
Totaal	335

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's. Onderstaand overzicht onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

Tabel 11: stemgedrag bij aandeelhoudersresoluties

Op de AVA van het Amerikaanse E.I. de Pont de Nemours & Co. van 24 mei konden aandeelhouders zich uitspreken over een door aandeelhouders geagendeerd voorstel rond *Health & Safety*. Het voorstel vroeg van de onderneming om te rapporteren aan haar aandeelhouders over de genomen veiligheid- en beheersmaatregelen voor medewerkers binnen de onderneming. Omdat het belangrijk is dat de onderneming een gedegen health & safety -beleid, -proces, en -auditsysteem heeft ingericht en hierover verantwoording aflegt, heeft het pensioenfonds voor dit agendapunt gestemd. In totaal stemde ruim 28% van de aandeelhouders voor het voorstel.

McDonald's Corporation werd door een groep aandeelhouders gevraagd om beleid op te stellen voor het uitfasen van het gebruik van antibiotica. Het gebruik van antibiotica in de voedselketen en met name bij dieren die vlees produceren voor gebruik in de restaurants van McDonald's, kan schadelijke effecten hebben op de gezondheid van klanten. Daarom is het

belangrijk dat McDonald's doelstellingen vaststelt om het gebruik van antibiotica te verminderen. Ruim 31% van de aandeelhouders steunde dit voorstel, waaronder het pensioenfonds.

Uit de dossiers van de Amerikaanse Securities and Exchange Commission (SEC) blijkt dat voor de eerste helft van 2017 in totaal 89 aandeelhoudersresoluties met als thema klimaatverandering werden ingediend bij Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen. Daaronder was een voorstel van aandeelhouders bij Exxon Mobil waarin de onderneming gevraagd werd te rapporteren over de effecten op de bedrijfsvoering door de wereldwijde afspraken en inspanningen om te voldoen aan het *2 graden scenario* uit het klimaatakkoord van Parijs. Ruim 62% van de aandeelhouders, waaronder het pensioenfonds, steunde het voorstel en daarmee is het voorstel aangenomen.

Corporate Governance ontwikkelingen

Corporate Governance Code Duitsland geactualiseerd
Op 7 februari is de nieuwe versie van de Duitse corporate governance code vastgesteld en deze zal later dit jaar in werking treden. Een opvallende doelstelling van de gewijzigde code is het faciliteren en aanmoedigen van een meer frequente dialoog tussen de president-commissaris en de belangrijkste aandeelhouders van de onderneming. De gewijzigde

code stelt specifiek dat de president-commissaris van een Duitse beursgenoteerde onderneming bereid moet zijn om in dialoog te treden met aandeelhouders over aan de Raad van Commissarissen gerelateerde zaken. Van aandeelhouders wordt tegelijkertijd verwacht dat zij hun aandeelhoudersrechten actief en verantwoord uitoefenen.

Richtlijn aandeelhoudersbetrokkenheid

Richtlijn 2017/828 is door de Europese Commissie opgesteld om de lange termijn betrokkenheid van aandeelhouders te versterken. Speerpunten zijn het bevorderen van lange termijn relaties tussen de onderneming en haar aandeelhouders, identificatie van aandeelhouders via een register en transparantieverplichtingen voor institutionele beleggers over het gevoerde engagement beleid. Specifiek voor stemmen op aandeelhoudersvergaderingen zijn er bepalingen opgenomen ter verbetering van de doorgifte van informatie via de keten van tussenpersonen, en zal in heel Europa stemmen over het te voeren beloningsbeleid voor bestuurders en over de uitvoering van dat beloningsbeleid mogelijk zijn. Deze 'Richtlijn aandeelhoudersbetrokkenheid' moet uiterlijk 10 juni 2019 zijn geïmplementeerd door de Nederlandse wetgever.

Bijlage 1

Uitgangspunten van de Global Compact van de Verenigde Naties

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

- 1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en
- 2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

- 3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;
- 4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;
- 5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en
- 6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

- 7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;
- 8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en
- 9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

- 10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

Bijlage 2

Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

IV.4 Verantwoordelijkheid institutionele beleggers

Verantwoordelijkheid van institutionele beleggers

Principe Institutionele beleggers handelen primair in het belang van hun achterliggende begunstigden of beleggers en hebben een verantwoordelijkheid jegens hun achterliggende begunstigden of beleggers en de vennootschappen waarin zij beleggen om op zorgvuldige en transparante wijze te beoordelen of zij gebruik willen maken van hun rechten als aandeelhouder van beursvennootschappen.

Best practice bepalingen

- IV.4.1 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) publiceren jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.
- IV.4.2 Institutionele beleggers doen jaarlijks op hun website en/of in hun jaarverslag verslag van de uitvoering van hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht in het betreffende boekjaar.
- IV.4.3 Institutionele beleggers brengen tenminste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op de algemene vergaderingen van aandeelhouders.

Verantwoordelijkheid van aandeelhouders

Principe Aandeelhouders gedragen zich ten opzichte van de vennootschap, haar organen en hun medeaandeelhouders naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid. Hieronder valt de bereidheid om een dialoog met de vennootschap en medeaandeelhouders aan te gaan.

Best practice bepaling

- IV.4.4. Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer een of meer aandeelhouders het voornemen heeft de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). Dit geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De betreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd in de zin van best practice bepaling II.1.9.
- IV.4.5. Een aandeelhouder stemt naar zijn eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruikt maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid van deze stemadviseur en de door deze verstrekte stemadviezen.
- IV5.5. Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij indien nodig vragen hierover.